

Εκπαίδευση Ενηλίκων: Ανιχνεύοντας το πεδίο
του Αλέξη Κόκκου
εκδ. Μεταίχμιο, 2005
σελ. 176
ISBN 960-375-850-7

Τι είναι η εκπαίδευση ενηλίκων; Αυτή η φαινομενικά απλή ερώτηση δεν συνοδεύεται πάντα από μια απλή και πλήρη απάντηση. Η απάντηση που σχεδόν σίγουρα θα λάβουμε όταν υποβάλουμε αυτή την ερώτηση είναι: «σεμινάρια». Μια απάντηση που μάλλον οφείλεται στην πληθώρα των επιδοτούμενων και μη σεμιναρίων επαγγελματικής κατάρτισης που τα τελευταία χρόνια υλοποιούνται στη χώρα μας από τα περίφημα ΚΕΚ. Το γεγονός ότι αυτή είναι η αναμενόμενη απάντηση έχει διπλή σημασία. Από τη μια μεριά, αναδεικνύει το γεγονός ότι τα «σεμινάρια» επαγγελματικής κατάρτισης αποτελούν πλέον στοιχείο της εκπαιδευτικής αλλά και της προσωπικής μας κουλτούρας και, από την άλλη, καταδεικνύει ότι δεν έχει γίνει ακόμη αντιληπτό το πραγματικό εύρος της εκπαίδευσης ενηλίκων. Αυτό το τελευταίο στοιχείο μάς οδηγεί στο συμπέρασμα ότι είναι απαραίτητη η ανίχνευση του συγκεκριμένου επιστημονικού και επαγγελματικού πεδίου.

Σύμφωνα με όσα αναφέρει στο βιβλίο του ο Αλέξης Κόκκος, οι ριζικές αλλαγές στις μορφές εργασίας στο πλαίσιο της παγκοσμιοποίησης, σε συνδυασμό με τις τεχνολογικές εξελίξεις, καθιστούν αναγκαία τη συνεχή και αδιάκοπη εξειδίκευση, καθώς και την ανανέωση των μεθόδων εργασίας. Τα παραπάνω στοιχεία τα ενισχύουν φαινόμενα όπως οι μετακινήσεις των πληθυσμών (οικονομικοί και άλλου τύπου πρόσφυγες), η ένταση του φαινομένου του κοινωνικού αποκλεισμού και η κρίση των παραδοσιακών κοινωνικών δομών. Όλα αυτά μαζί προκαλούν σαρωτικές αλλαγές στο οικονομικό - τεχνολογικό και στο κοινωνικό - πολιτισμικό επίπεδο των σύγχρονων κοινωνικών σχηματισμών, και η εκπαίδευση ενηλίκων αποτελεί ίσως μια απάντηση-αντίδραση της κοινωνίας στις αλλαγές αυτές.

Από την άλλη, η ανάπτυξη της εκπαίδευσης ενηλίκων πρέπει να ιδωθεί και ως μια κριτική απάντηση στη σχολική εκπαίδευση και στο εκπαιδευτικό σύστημα γενικότερα. Τι σημαίνει αυτό; Απλώς, ότι πολλοί άνθρωποι δεν πέρασαν ευτυχισμένα χρόνια στο σχολείο, σε πολλές περιπτώσεις πληγώθηκε η αυτοπεποίθησή τους από τις μαθησιακές διαδικασίες του εκπαιδευτικού συστήματος και έτσι οι άνθρωποι αυτοί δεν μπόρεσαν ποτέ να αναπτύξουν τις πραγματικές τους δυνατότητες. Το σχολείο άφησε πολλούς χωρίς εφόδια για να αντιμετωπίσουν τους πολλαπλούς ρόλους και τις απαιτήσεις της ενήλικης ζωής. Για παράδειγμα, πόσοι άραγε από εμάς διδαχθήκαμε πώς να ανταποκριθούμε στο ρόλο του γονέα; Τέτοιου είδους ανάγκες έρχεται να καλύψει η εκπαίδευση ενηλίκων προφέροντας ένα πολύτιμο δώρο σε όλους τους ενήλικες ανεξαιρέτως: μια δεύτερη ευκαιρία!

Ακόμα όμως και στην περίπτωση που ήμασταν από τους ευνοημένους του εκπαιδευτικού συστήματος, είναι μάλλον αντιληπτό ότι οι γνώσεις που αποκτήσαμε δεν αρκούν για όλη μας τη ζωή, άρα και πάλι η εκπαίδευση ενηλίκων παίζει έναν πολύ σημαντικό ρόλο· ένα ρόλο που τα τελευταία χρόνια «πασπαλίζεται» στην πολιτική ρητορική και με τη γλυκιά έννοια της διά βίου μάθησης.

Υπάρχουν όμως προβλήματα και διακυβεύματα. Ένα πρώτο διακύβευμα, που συνδέεται με την ερμηνεία της εκπαίδευσης ενηλίκων ως δεύτερης ευκαιρίας, είναι να γίνει αντιληπτή η εκπαίδευση ενηλίκων ως διορθωτική παρέμβαση στις αδυναμίες του

εκπαιδευτικού συστήματος. Όμως η παροχή δεύτερης ευκαιρίας δεν σημαίνει ότι διορθώνεται το σύστημα που με τον ένα ή τον άλλο τρόπο δεν μπόρεσε να ανταποκριθεί στις προσδοκίες μιας κοινωνίας. Αν το εκπαιδευτικό σύστημα έχει αποτύχει να αμβλύνει τις κοινωνικές ανισότητες και αντιθέτως έχει επικουρήσει στην αναπαραγωγή τους, οι θεσμοί που εμπίπτουν στο πεδίο της εκπαίδευσης ενηλίκων μάλλον δεν αρκούν από μόνοι τους για να διορθώσουν τα πράγματα. Η δεύτερη ευκαιρία είναι ένα υπέροχο δώρο, αλλά δεν πρέπει να μοιάζει σε τίποτα με το σύστημα που απέρριψε στο παρελθόν τους ενήλικες. Γιατί; Για τον απλούστατο λόγο ότι για πολλούς ενήλικες, που θυσιάζουν χρόνο, χρήμα και κοινωνική ταυτότητα για να αδράξουν τη δεύτερη ευκαιρία, η ευκαιρία αυτή δεν είναι απλώς η δεύτερη αλλά η μοναδική που έχουν. Γιατί, αν αποτύχουν και σε αυτή την προσπάθεια, ποια άλλη επιλογή έχουν; Κατά συνέπεια επιβάλλεται να είμαστε πολύ προσεκτικοί στο σχεδιασμό και την υλοποίηση προγραμμάτων εκπαίδευσης για ενήλικες. Τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των ενηλίκων εκπαιδευομένων, η πείρα ζωής τους και η εν γένει βιογραφία τους απαιτούν λεπτούς χειρισμούς, μοναδική ευαισθησία και ιδιαίτερο επαγγελματισμό από την πλευρά των εκπαιδευτών.

Ένα δεύτερο διακύβευμα αφορά τη λειτουργία της εκπαίδευσης ενηλίκων ως θεσμού που προσφέρει πιστοποίηση, δεξιότητες, ως θεσμού που καταπολεμά τον εργασιακό αποκλεισμό και γενικά συμβάλλει στην αποκατάσταση της ισορροπίας σε μια παγκόσμια, διαταραγμένη και τυποποιητική αγορά εργασίας. Η ιδέα αυτή μάλιστα υποστηρίζεται έντονα και από υπερεθνικούς οργανισμούς, όπως η Ευρωπαϊκή Ένωση, που δίνει ιδιαίτερη έμφαση στη σύνδεση εργασίας και μάθησης. Μάλιστα φαίνεται να επικρατεί η θέση ότι ανάπτυξη μιας μαθησιακής κουλτούρας σημαίνει και ταυτόχρονη ανάπτυξη της οικονομίας. Αυτή η απόλυτη θέση είναι μάλλον προβληματική, γιατί κρύβει περισσότερο μια επιχειρηματική κουλτούρα και λιγότερο μια κουλτούρα μάθησης. Και η επιχειρηματική κουλτούρα είναι σε σημαντικό βαθμό υπεύθυνη για την ανεργία, τον κοινωνικό διαχωρισμό και τον εργασιακό αποκλεισμό. Σε πολλά κείμενα μάλιστα που στηρίζουν αυτή τη διάσταση της εκπαίδευσης ενηλίκων παρουσιάζεται και η λογική της ατομικής ευθύνης για τη διά βίου εκπαίδευση! Ότι δηλαδή πρέπει να επικεντρωθούμε στο άτομο ως μαθησιακή μονάδα, που από μόνο του θα είναι σε θέση να ανακαλύψει με κάποιες εσωτερικές αδιευκρίνιστες δυνάμεις (που πολλές φορές περιβάλλονται το μανδύα των «κοινωνικών δεξιοτήτων») τις ανάγκες του, θα βρει και θα πληρώσει τις εκπαιδευτικές δομές που θα του προσφέρουν τη γνώση που του λείπει και ταυτόχρονα το ίδιο το άτομο θα θέσει μαθησιακούς στόχους και τελικά θα τους πετύχει! Αυτό το μοντέλο που μας προτείνεται από οργανισμούς όπως η Ευρωπαϊκή Ένωση ή ο ΟΟΣΑ δεν κάνει τίποτα άλλο από το να ευνοεί το ήδη ισχυρό και αρκούντως εφοδιασμένο με γνώσεις και δεξιότητες άτομο να ανέβει ακόμα πιο ψηλά στην κοινωνική και οικονομική κλίμακα. Αυτό θέλουμε από την εκπαίδευση ενηλίκων ή μήπως περιμένουμε κάτι διαφορετικό;

Στο παραπάνω πλαίσιο προβληματισμού, ο Αλέξης Κόκκος, ακαδημαϊκός αλλά και άνθρωπος της πράξης, με χιλιάδες ώρες εκπαίδευσης σε ενήλικες στην επαγγελματική του πορεία, μας προσφέρει δύο βασικά πράγματα με το νέο αυτό βιβλίο. Από τη μια πλευρά, τη θεωρητική θεμελίωση του πεδίου, τις τάσεις και τα σύγχρονα ρεύματα της εκπαίδευσης ενηλίκων. Επίσης, μια στέρεη επιστημονικά αιτιολόγηση που τοποθετεί ευδιάκριτα την εκπαίδευση ενηλίκων σε ξεχωριστή θέση στο σύνολο των επιστημών της αγωγής. Αυτό όμως που μας προσφέρει πίσω από τις λέξεις είναι ένα όραμα για την εκπαίδευση ενηλίκων. Ένα όραμα που εμπεριέχει μια μορφή μάθησης με κριτικό

στοχασμό και προοπτικό, νοηματοδοτικό, προσωπικό και συλλογικό μετασχηματισμό. Η εκπαίδευση ενηλίκων όπως παρουσιάζεται στο βιβλίο του Αλέξη Κόκκου είναι κομμάτι μιας ιδανικής κοινωνίας που αποτελείται από μαθησιακές κοινότητες οι οποίες εκμεταλλεύονται την απελευθερωτική δύναμη της εκπαίδευσης ενηλίκων για να δημιουργήσουν κοινωνικά συστήματα, οργανισμούς, θεσμούς και πρακτικές που απευθύνονται στις ανάγκες όλων και λειτουργούν στο πλαίσιο της ηθικής της προσφοράς.

Γιώργος Α. Κουλαουζίδης

Σύμβουλος-Καθηγητής Εκπαίδευσης Ενηλίκων στο Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο